

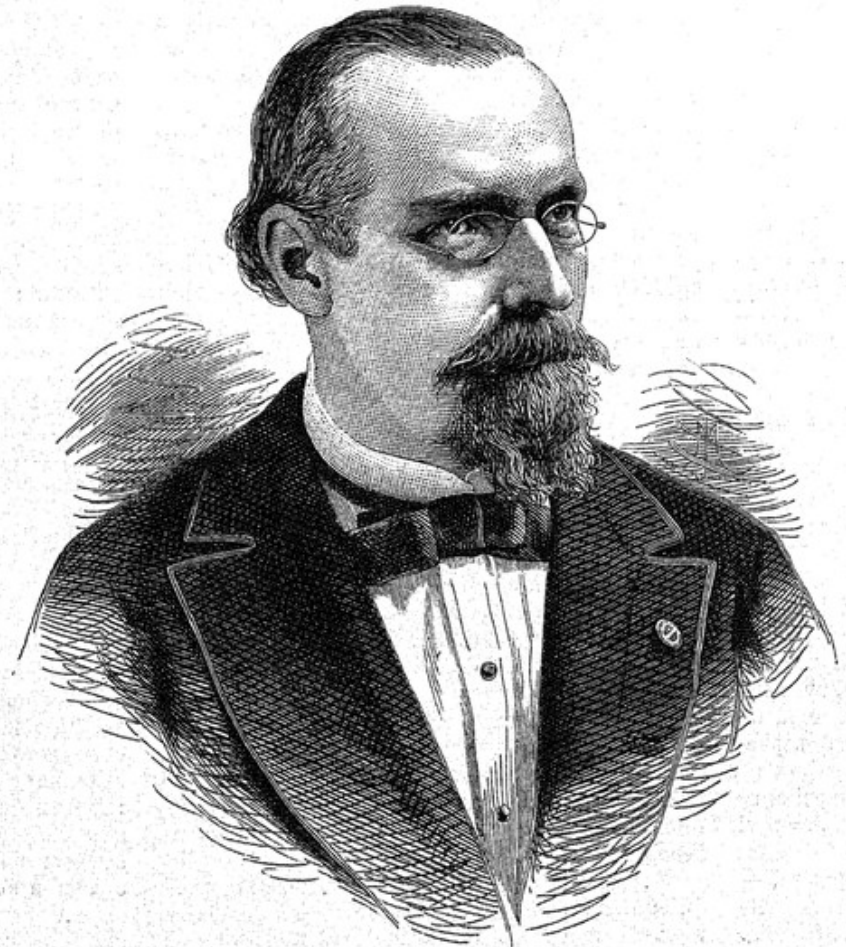

Vývoj regionalizací v Českých zemích

Se zvláštním zřetelem na
humánně geografické členění

Počátky regionalizace

- Relativně dlouhá tradice sahající v Českých zemích do 70. let 19. století
 - Na území Čech dříve, na území Moravy (Slezska) později
- První práce spojeny s jménem jednoho ze zakladatelů moderní české geografie **Karla Kořistky** (1825 – 1906), geodeta a kartografa

Dr. Karel Kořistka.
(Die fotografie kreslil Josef Mukařovský.)

Karel Kořistka a jeho regionalizace

- Podnět dán statistickou službou
- První práce spojeny s tematikou zemědělství
- ***Přírodní regiony v Čechách z hlediska pěstování obilnin*** (1871)
 - Využití zemědělských statistik
 - Území rozděleno podle produkčních specializací (pšenice, žito a další oblasti) na základě podobnosti produkce
 - Vycházel jak z přírodních tak ekonomických podmínek
 - Práce byla později vylepšována a doplňována
- Základ odvětvových regionalizací

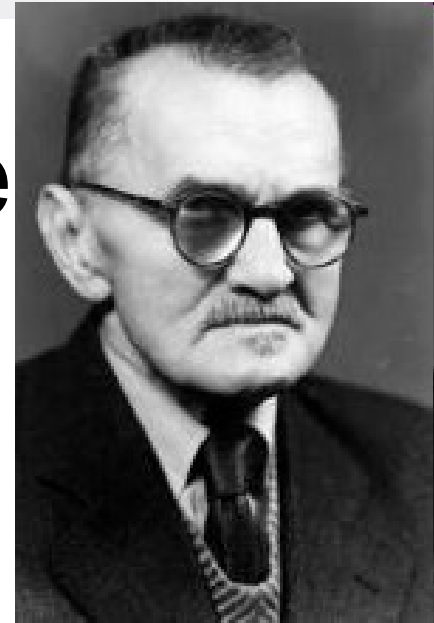
Václav Novák a jeho regionalizace

- 1888 – 1968
- Vedoucí širšího kolektivu
- ***Přírodní zemědělské regiony*** (1925)
 - Území státu rozděleno do 45 přírodních zemědělských regionů
 - Základní prostorovou jednotkou byly ***soudní okresy*** (jejich průměrná velikost přesahovala 300 km čtverečních)
 - Regionalizační charakteristiky: specializace a specifické produkční podmínky
 - Regiony seskupeny do 4 zemědělských produkčních oblastí
 - Řepná, obilná, obilně bramborářská, pícninářská
 - Na tuto práci navázala i poválečná zemědělská regionalizace

Meziválečné regionalizace

■ **Václav Dědina** (1870 – 1956)

- geomorfolog
- Environmentální determinismus
- Navrhl, aby Kořistkové jednotky byly základem pro administrativní členění státu
- **Regionální členění ČSR** (1929)
 - Pánevní a údolní oblasti, jejichž hranice jsou tvořeny říčními rozvodími
 - Vymezené oblasti měly charakter homogenních regionů
 - Vymezil 22 krajů

Meziválečné regionalizace

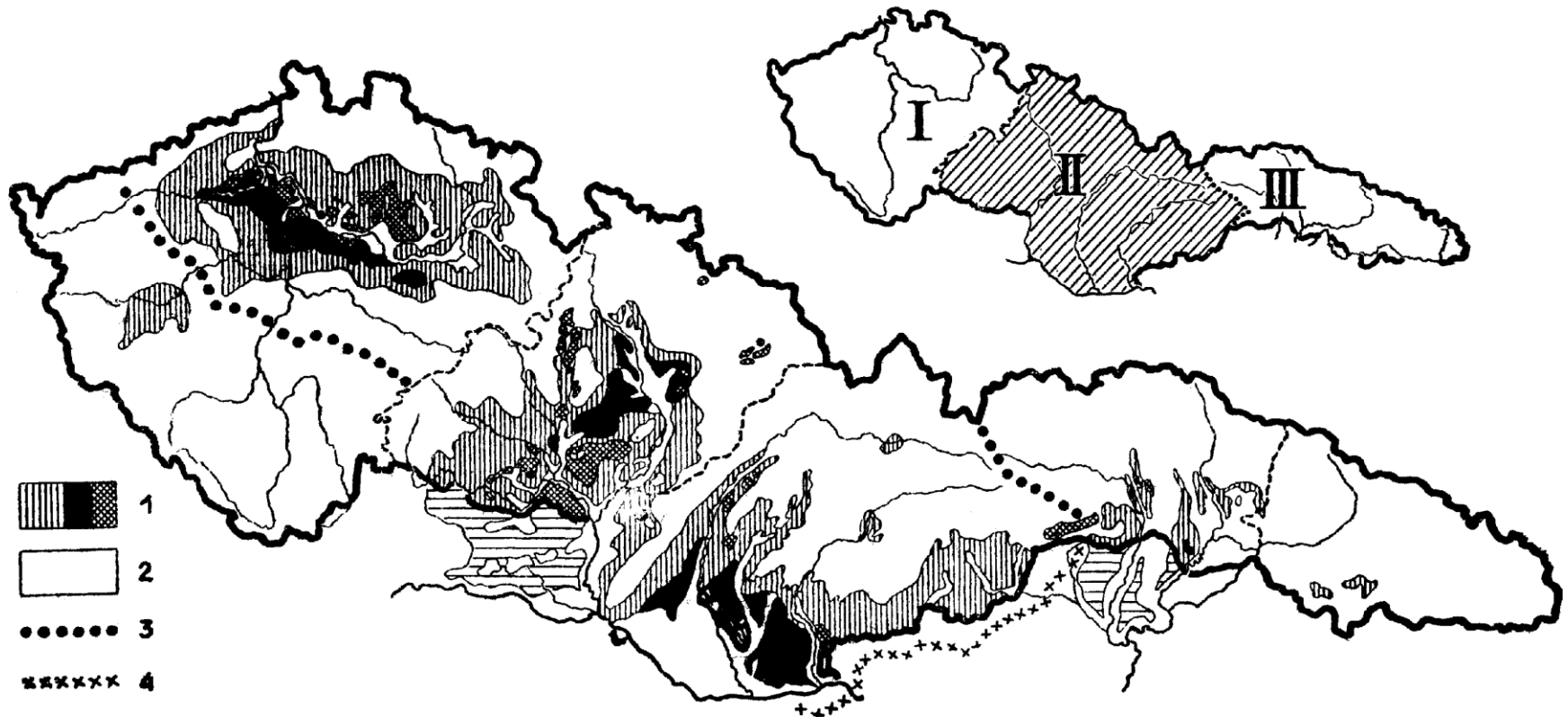
- Dědinovy práce byly inspirací pro **Jaromíra Korčáka** (1895 – 1989)
 - Původně statistik (např. sčítání lidu 1930), posléze demogeograf, sociální geograf
 - **Regionální členění Československa** (1934)
 - **Geopolitické základy Československa, jeho kmenové oblasti** (1938)
 - Za hlavní regionalizační princip zvolil **integritu** regionu (nodální charakter) a koncentraci obyvatelstva včetně její kontinuity od dob prehistorických
 - Tímto způsobem vymezil tzv. **kmenové oblasti**
 - 10 přirozených provincií

Korčák, 1934

Přirozené provincie Československa.

Korčák, 1938

Mapka č. 2. KMENOVÉ OBLASTI ČESKOSLOVENSKA. 1 = kmenové oblasti, t. j. oblasti nejstaršího osídlení, podle typů půdy: středoevropské hnědozemě, černozemě, humusové půdy vápenaté. (Vodorovně čárkované plochy značí pokračování oblasti pomoravské a bodrocké za hranicemi Československa.) — 2 = oblasti sekundárního osídlení, t. zv. oblasti „rámcové“; — 3 = vnitřní antropogeografické hranice Čech a Slovenska; 4 = jižní hranice původní diecéze ostrihomské do 18. stol.

Vedlejší náčrt: Tři přirozené celky Československa: I = polabský, II = podunajský, III = potiský.

Poválečné regionalizace

- Po 2. světové válce lze v české geografii identifikovat 2 školy zabývající se regionalizací území státu
 - Starší **škola akademická**
 - Protagonisté jsou spojeni s Československou akademií věd - ČSAV
 - Novější tzv. „**albertovská**“ škola
 - Představitelé působili na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy na Albertově
- Základem poválečných humánně geografických regionalizací byly 2 problémy:
 - Problém identifikace jader (center)
 - Problém přiřazování zbylých základních prostorových jednotek k těmto jádrům

Akademická škola

- Komplexnější, dnes však méně známá (alespoň její humánně geografická část)
- Působení akademické školy může být rozděleno do dvou etap:
 - Zhruba od konce 2. světové války do roku 1963
 - Do let 1963 - 1993

Akademická škola – 1. etapa

- Spojena především se jménem **Miroslava Blažka** a jeho spolupracovníků (Ctibor Votrubec, Josef Hůrský, Miroslav Střída)
- Teoretické práce, dílčí výzkumy, identifikace regionálních center apod.
- M. Blažek
 - K otázkám rajonování v Československu (1954)
 - Úvod do hospodářské geografie (1957)
 - Vymezení městských aglomerací v ČSSR (1962)
- M. Střída
 - Voprosy ekonomického rajonirovanija Čechoslovakii (1958)
 - Hospodářské oblasti a nové územní členění (1960)
 - Kritéria: lokace průmyslu, koncentrace obyvatelstva a dopravy = identifikace jader
 - 135 jader, 45 významných jader, 7 velkých ekonomických regionů
 - Základ pro administrativní členění z roku 1960 (10 krajů, 109 okresů místo předchozích 19 krajů a 270 okresů z roku 1949)
- C. Votrubec
 - K problémům ekonomických center (1963)

Akademická škola – 2. etapa

- Souvisí se založení **Geografického ústavu ČSAV** v Brně (ředitel J. Demek)
- Státní plán vědeckovýzkumných prací
 - Od roku 1964 byl jeho součástí státní výzkumný úkol „**Geografická rajonizace ČSSR**“ s dílčími úkoly
 - „**Fyzickogeografická rajonizace ČSR**“
 - „**Ekonomickogeografická rajonizace ČSR**“

Akademická škola – 2. etapa (FG)

- Fyzickogeografická regionalizace a soubor map fyzickogeografických regionalizací
 - Geomorfologické členění ČSR (T. Czudek a kol., 1972)
 - Klimatické oblasti Československa (E. Quitt, 1971)
 - Biogeografické členění ČSR (J. Raušer, 1971)
 - Fyzickogeografické regiony ČSR (J. Demek, E. Quitt, J. Raušer, 1977)
- Atlas životního prostředí a zdraví obyvatelstva ČSFR (1992)
 - Např. Přírodní krajinné typy (J. Kolečka)

Akademická škola – 2. etapa (HG)

- Řada předběžných studií a dílčích regionalizací v letech 1964 – 1977
 - K metodám ekonomicko geografické regionalizace (M. Macka ed., 1969)
 - Např. J. Hůrský (doprava), M. Blažek (obyvatelstvo), Z. Láznička (sídla), J. Mareš (průmysl), M. Macka (dojíždka), A. Götz (zemědělství)
- Ukazatele identifikace center
 - Obyvatelstvo (především dojíždka do zaměstnání)
 - Výrobní faktory
 - Doprava
 - Ostatní služby

Akademická škola – 2. etapa (HG)

- **Ekonomicko geografická regionalizace** (M. Blažek ed. 1977)
 - **První poválečná humánně geografická regionalizace** území republiky
 - Vychází z individuálních analýz vybraných území a odvětvových regionalizací území celého státu zpracovávaných v rámci výzkumných úkolů na GgÚ ČSAV
 - **Střediska** byla definována na základě ukazatelů koncentrace obyvatelstva a jeho funkcí
 - **Sféry vlivu** definovány na základě ukazatelů pohybů či možností pohybů ze zázemí do středisek
 - Sféry vlivů byly pak vymezeny metodou nakládání map odvětvových regionalizací (průmyslu, dopravy, obyvatelstva a sídel skládající se z dojížděky do zaměstnání, docházky za službami, dojížděky do škol a přistěhovalectví do měst)

Akademická škola – 2. etapa (HG)

- ***Ekonomicko geografická regionalizace*** (M. Blažek ed. 1977)
 - Regionalizace má hierarchický charakter
 - 1 úroveň makroregionální,
 - Úrovně mezoregionální, subregionální a mikroregionální
 - Úrovně nemají vždy skladebný charakter, což je hlavní problém uvedené regionalizace
 - 11 mezoregionů, které však nepokrývají celé území
 - Jsou doplněny dvěma, respektive třemi, zónami mimo vliv mezoregionálních středisek
 - 120 areálů na úrovni subregionální, které již pokrývají celé území
 - 79 areálů na úrovni mikroregionální, opět celé území státu nepokrývá

Mezoregiony /nebo seskupení mezoregionů/	Subregiony	Mikroregiony
Českobudějovická	České Budějovice Český Krumlov Jindřichův Hradec Prachatice Soběslav Tábor Třeboň	Benešov n. Č. Černovice České Velenice Dolní Dvořiště Kaplice Lenora Malonty
Plzeňská	Domažlice Klatovy Mariánské Lázně Plzeň Rokycany Sušice Tachov	Kladruby
Karlovarská	Karlovy Vary Sokolov	Abertamy Hroznětín Jáchymov Pernink Teplá
Mostecko-ústecká	Bílina Děčín Chomutov Litoměřice Litvínov Louny Lovosice Most Teplice Ústí n. L.	

Mezoregiony /nebo seskupení mezoregionů/	Subregiony	Mikroregiony
Českomoravské pomezí	Havlíčkův Brod Hlinsko Humpolec Lanškroun Litomyšl Mor. Třebová Pelhřimov Polička Svitavy Ústí n. Orlicí Vysoké Mýto Žamberk	Budeč Český Rudolec Dačice Dešná Golčův Jeníkov Jemnice Maleč Pacov Potěhy Proseč Rokytnice v Orł. horách Ronov nad Doubr. Rovečné Senožaty Slavonice St. Město p. Landš. Uhelná Příbram Vrdy Zbýšov Ždírec Žleby
Prácheňská zóna	Písek Strakonice Vimperk	Chýšky Kovářov Petrovice
/Ostatní/	Broumov Česká Lípa Cheb Jičín Kadaň Roudnice n. L. Rumburk Semily Žatec	Krásný Dvůr Kryry Lubenec

Akademická škola – 2. etapa (HG)

- ***Regionální působnost středisek osídlení*** (J. Maryáš, S. Řehák, 1987)
 - Součást Atlasu obyvatelstva ČSSR
 - Založena na spádovosti za službami a dojížděcí za prací
 - Z dnešního pohledu metodicky čistá regionalizace
 - Identifikace středisek podle významu:
 - Počet obyvatel, ekonomická aktivita obyvatelstva, zaměstnanost v terciéru
 - Centra nodality obou procesů
 - Sféry vlivu definovány podle intenzit interakčních procesů
 - Počítačové zpracování

Akademická škola – 2. etapa (HG)

- ***Regionální působnost středisek osídlení*** (J. Maryáš, S. Řehák, 1987)
 - Na území dnešní České republiky bylo vymezeno 290 mikroregionů
 - Sice pokrývají celé území státu
 - V některých případech však nejsou souvislé (například v zázemí Prahy a dalších silných středisek)
 - Sami autoři označují vymezené areály jako regiony typu „město – zázemí“

Albertovská škola

- Spojena se jménem **Martina Hampla** (*1940)
 - Vznik můžeme klást do 70. let 20. století
 - Humánně geografické regionalizace (v terminologii albertovské školy označované jako **sociálně geografické regionalizace**) založené na výsledcích sčítání lidu, domů a bytů k letům 1961, 1980, 1991 a 2001

Albertovská škola

- Regionalizace našeho území se vyznačují
 - Neměnností základních principů konstrukce regionů v průběhu let
 - Možnost cenných komparací vývoje regionální struktury České republiky
 - Metodologickou jednoznačností a ukotveností v pracích anglosaských geografů
 - Hierarchickým charakterem
 - Induktivním postupem
- **Střediska** definována na základě jejich **významu** a jejich **schopnosti zformovat zázemí**
- Zbylé základní prostorové jednotky ke střediskům přiřazovány na základě **dojížd'ky za prací a za službami**

Albertovská škola

1. ***Sociálně geografická regionalizace ČSR*** (M. Hampl, J. Ježek, K. Kühnl, 1978)
2. ***Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*** (M. Hampl, V. Gardavský, K. Kühnl, 1987)
3. ***Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*** (M. Hampl a kol., 1996)
4. ***Geografická oprganizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*** (M. Hampl, 2005)

Sociálně geografická regionalizace ČSR

(M. Hampl, J. Ježek, K. Kühnl, 1978)

- Základní mikroregionální procesy
 - Vztahy mezi bydlištěm, pracovištěm a službami
- Středisko: musí zformovat zázemí o velikosti alespoň 5000 obyvatel (*POZOR: metodický problém: určení střediska na základě charakteristik jeho zázemí*)
- Interakce: převládající spád sledovaného procesu k určitému středisku (v porovnání ke spádu k ostatní střediskům)
 - Dojíždka za prací
 - Dojíždka za nákupem průmyslového zboží
- Vymezení mikroregionů 1. stupně
 - Splňují podmínku velikosti zázemí pouze podle jednoho ze sledovaných procesů
- Vymezení mikroregionů 2. stupně
 - Dojíždka za prací mezi středisky mikroregionů 1. stupně a hodnocení vztahů podřízenosti (str. 84 – 87)
- Principiálně podobně vymezovány i mezoregiony

Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR (M. Hampl, V. Gardavský, K. Kühnl, 1987)

- Základní mikroregionální procesy
 - Vztahy mezi bydlištěm, pracovištěm a službami
- Středisko mikroregionu 1. stupně
 - Organizuje region o velikosti alespoň 15000 obyvatel (*POZOR: metodický problém: určení střediska i na základě charakteristik jeho zázemí*)
 - Zázemí střediska musí mít minimálně 5000 obyvatel (pozn. viz výše)
- Interakce: převládající spád podle významově dominantních a reprezentativních regionálních procesů
 - Úroveň mikroregionální
 - Dojíždka za prací (na základě statistických dat)
 - Dojíždka za službami (na základě aplikace gravitačního modelu)
 - Úroveň mezoregionální
 - Vyjíždka za prací, vyjíždka do škol, migrace obyvatelstva, gravitační model, Maryášovo šetření
- Vymezení mikroregionů 1. stupně (151 jednotek)
- Vymezení mikroregionů 2. stupně (str. 141-142) – celkem 64 jednotek
 - Velikost regionu vyšší než 60000 obyvatel (60 jednotek)
 - 21 problematických jednotek

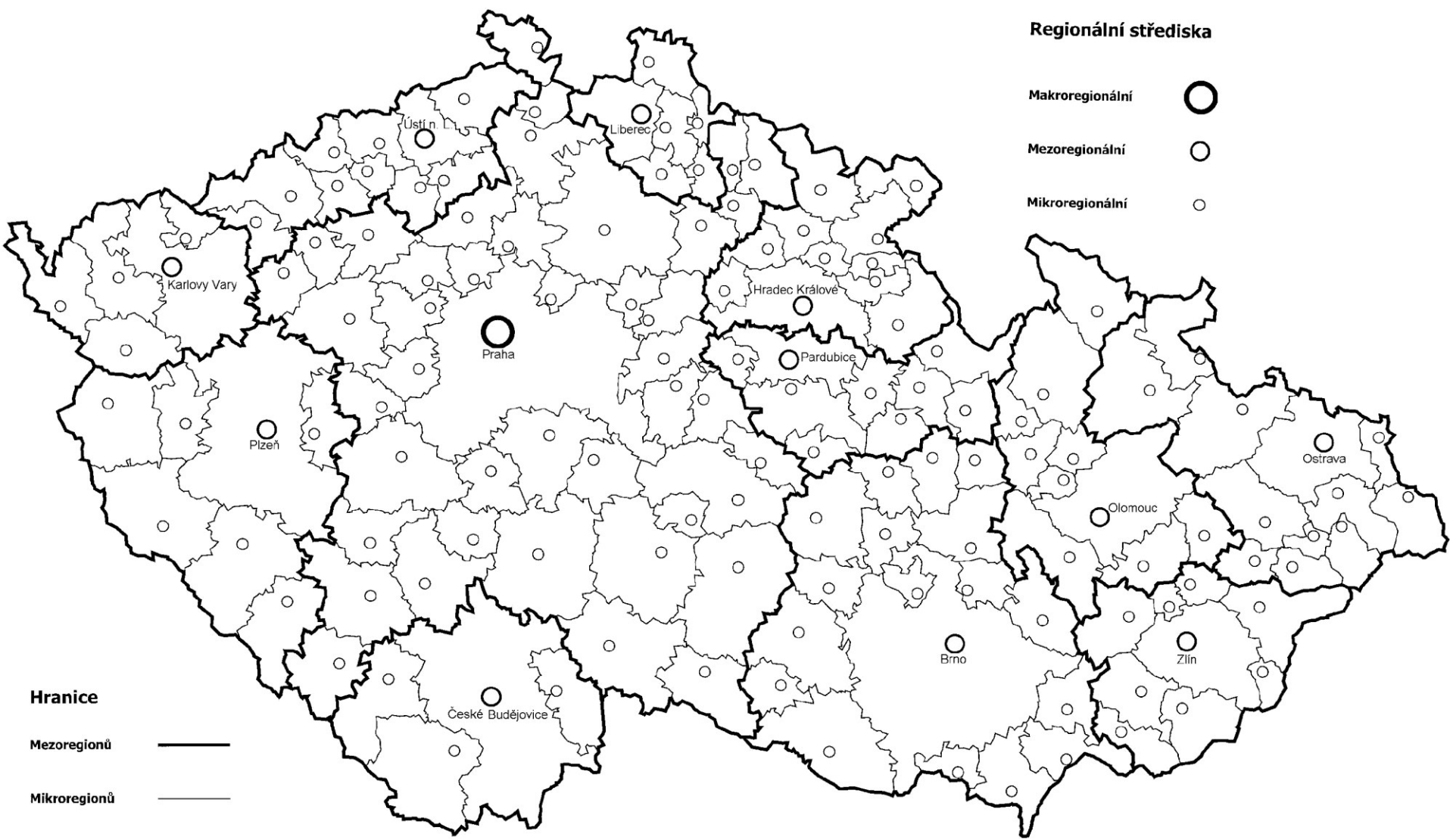
Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice (M. Hampl a kol., 1996)

- Aktualizace regionalizace předchozí
- Základní mikroregionální procesy
 - Vztahy mezi bydlištěm, pracovištěm a službami
- Středisko mikroregionu 1. stupně
 - Organizuje region o velikosti alespoň 15000 obyvatel (*POZOR: metodický problém: určení střediska i na základě charakteristik jeho zázemí*)
 - Zázemí střediska musí mít minimálně 5000 obyvatel (pozn. Viz výše)
- Interakce: převládající spád sledovaného procesu k určitému středisku (v porovnání ke spádu k ostatní střediskům)
 - Dojíždka za prací
 - Dojíždka za službami
- Vymezení mikroregionů 1. stupně (147 jednotek)
- Vymezení mikroregionů 2. stupně
 - Dojíždka za prací mezi středisky mikroregionů 1. stupně a hodnocení vztahů podřízenosti

Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext (M. Hampl, 2005)

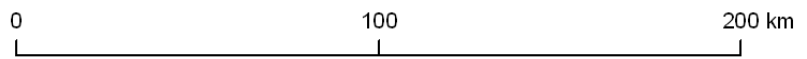
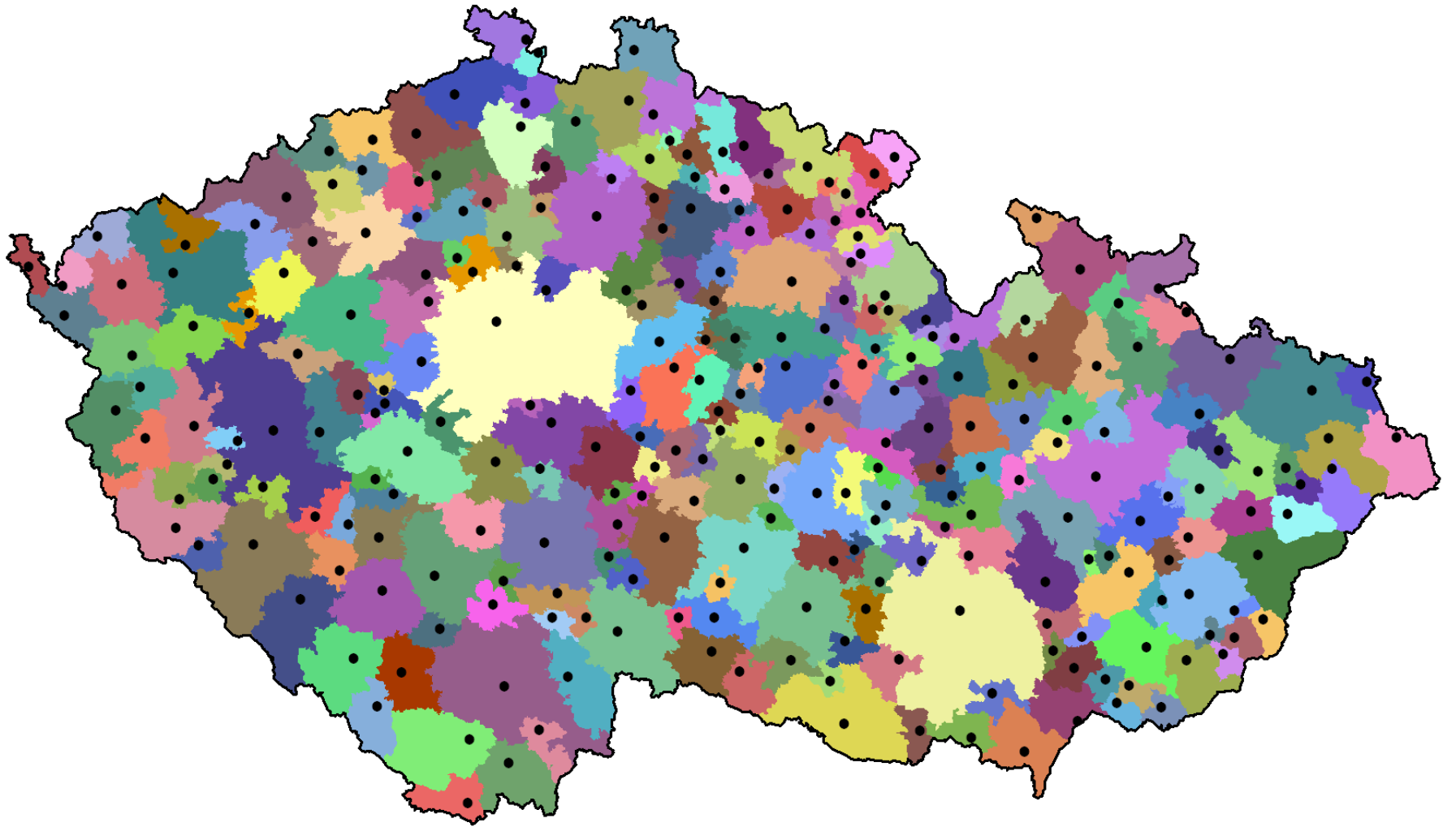
- Základní mikroregionální procesy
 - Vztahy mezi bydlištěm, pracovištěm a službami
- Středisko mikroregionu 1. stupně
 - Organizuje region o velikosti alespoň 15000 obyvatel (*POZOR: metodický problém: určení střediska i na základě charakteristik jeho zázemí*)
 - Zázemí střediska musí mít minimálně 5000 obyvatel (pozn. viz výše)
- Interakce: převládající spád sledovaného procesu k určitému středisku (v porovnání ke spádu k ostatní střediskům)
 - Dojíždka za prací
 - Dojíždka do škol
- Vymezení mikroregionů 1. stupně (144 jednotek)
- Vymezení mikroregionů 2. stupně (70 jednotek)
 - Celková dojíždka mezi středisky mikroregionů 1. stupně a hodnocení vztahů podřízenosti
 - Minimální velikost regionu 40000 obyvatel

Regionalizace ČR (Hampel 2005)

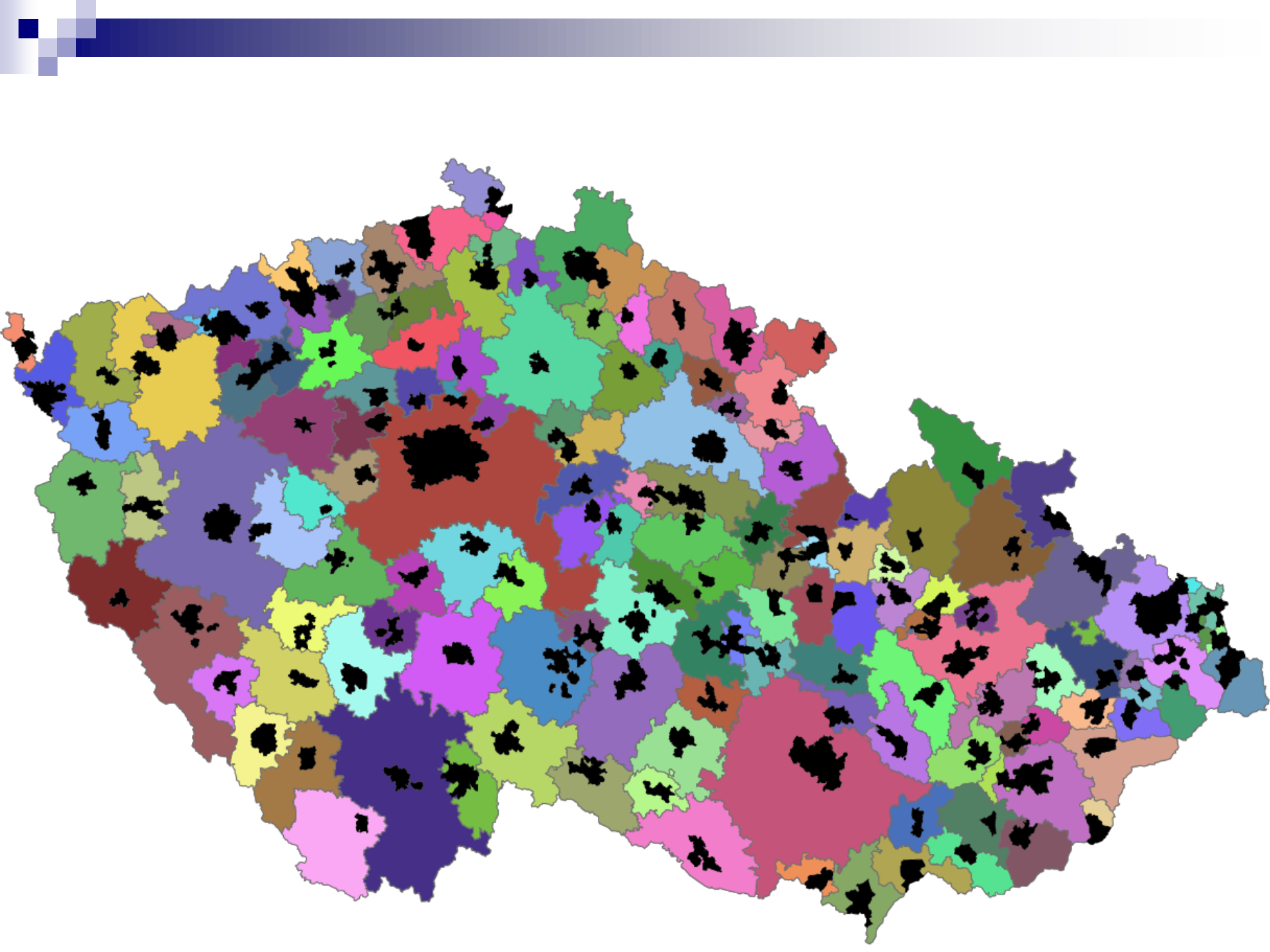
Delimitation of micro-regions in the Czech Republic by nodal relations (Halás et al. 2010)

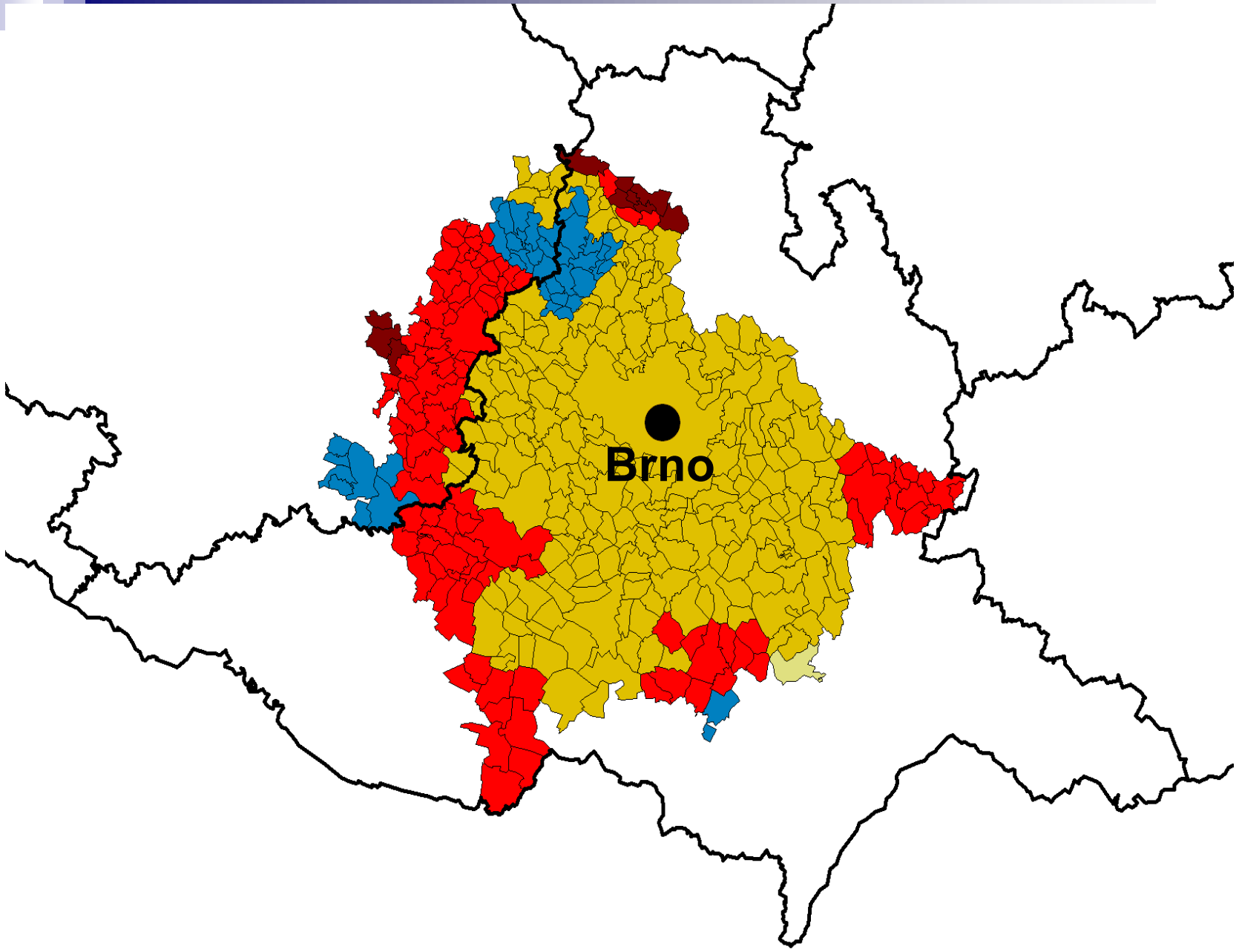
- ***Střediska*** jsou definována na základě ***nodálních vazeb***
 - Obec, do které míří alespoň ***čtyři hlavní dojížd'kové proudy***, což v praxi znamená, že ***minimální velikost mikroregionu je 5 obcí***
 - Zde je jasná odlišnost od regionalizace Hamplovy
- ***Regionalizační interakce*** je založena na ***pracovní a školní vyjížd'ce*** ze základních prostorových jednotek do definovaných středisek (***suma vyjíždějících***)
- ***Hlavní proud vyjížd'ky*** (tj. numericky nejvyšší hodnota interakce pro danou obec)
- Aplikace tohoto relativně volného kritéria umožňuje zachytit přirozené členění geografického prostoru České republiky, které není zkresleno jinými, mnohdy subjektivními faktory
- Je však nutné poznamenat, že velká střediska vytvoří i několikanásobně větší regiony než střediska malá
- Výsledný regionální obraz byl dále upravován, aby vyhovoval požadavkům na průběh a výsledek regionalizace (***271 mikroregionů***)

The micro-regional nature of functional urban areas (Sýkora, Mulíček, 2007)

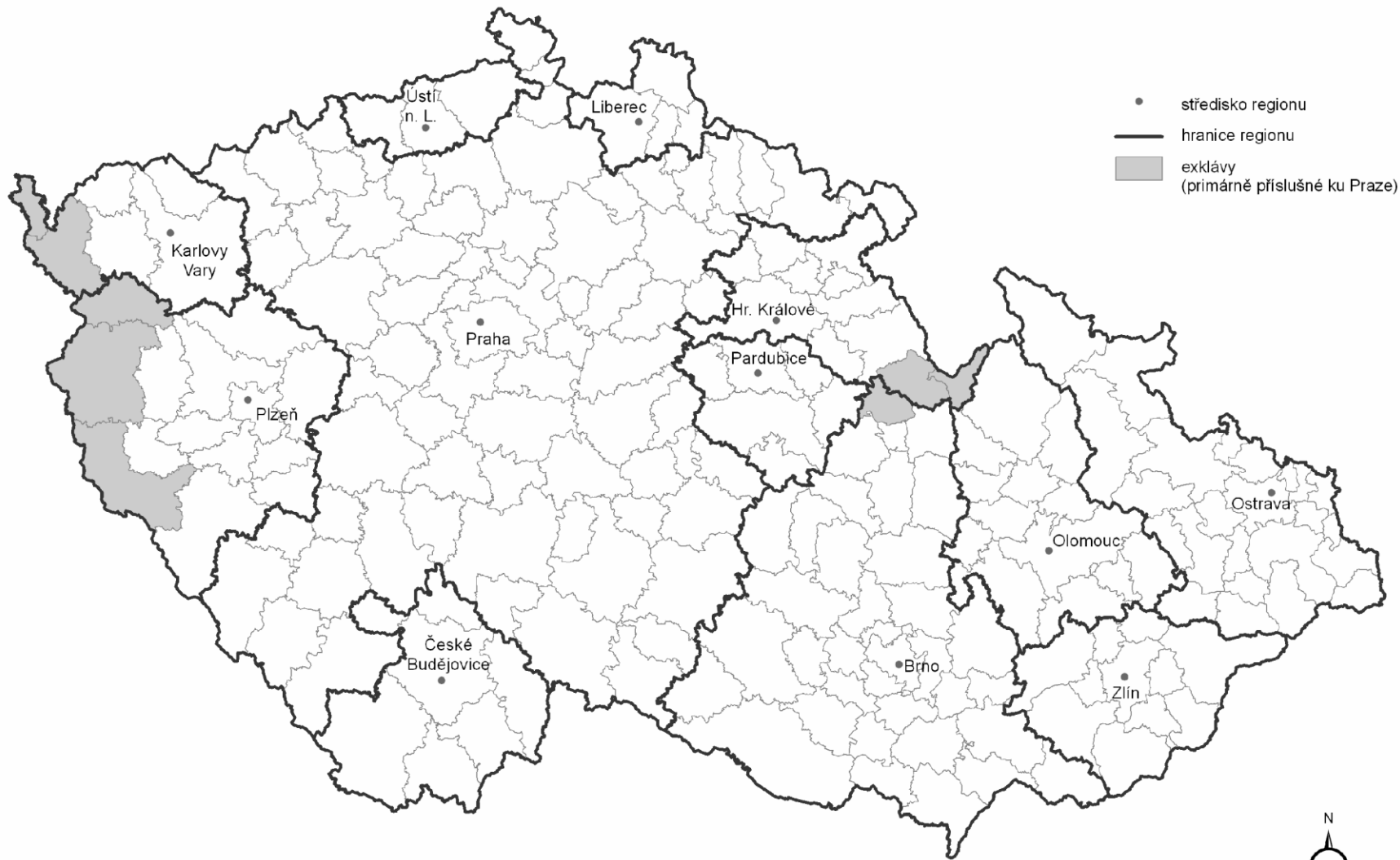
- ***Potenciální střediska*** definována na základě ***funkčního hlediska a nodálních vazeb***
 - ***Počet obsazených pracovních míst*** v obci, který musel dosahovat nejméně 1 000 osob
 - Definuje středisko jako centrum denních pracovních aktivit
 - Do potenciálního střediska směřuje alespoň ***jeden hlavní denní pracovní vyjížďkový proud*** z obce jiné
 - Vyjadřuje jeho schopnost vytvořit zázemí
 - Obě kritéria jsou platná současně. Tímto způsobem bylo definováno 367 potenciálních středisek mikroregionů.
- ***Regionalizační interakce je založena na pracovní vyjížďce*** ze základních prostorových jednotek do definovaných středisek
- Podmínka ***minimální velikosti*** mikroregionu (***6 000 osob***): ***260 komplexních mikroregionů***
 - Obce z mikroregionů, které nespĺnily výše uvedenou podmínky, byly přiřazeny k areálům tento limit splňujícím
 - Přiřazení bylo provedeno na základě spádovosti původního střediska či směru druhého a dalšího vyjížďkového proudu z testované obce

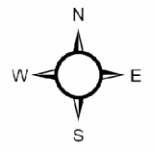
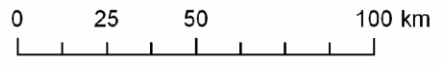

Regionalizace Česka z hlediska modelování prostorových interakcí (Halás, Klapka, 2010)

- ***Základními prostorovými jednotkami*** regionalizace jsou ***obvody obcí s rozšířenou působností*** (ORP)
- Střediska jsou definována
 - V případě přirozených regionů ve shodě s pracemi Hampla
 - Tedy současná krajská města bez Jihlavy a Praha, především z důvodu srovnání výsledku s referenční regionalizací.
 - V případě návrhu krajů jsou zcela logicky za střediska považována všechna současná krajská města a Praha
- ***Regionalizační interakce*** je v tomto případě ***modelována***
 - 2 různé parametry

- středisko regionu
- hranice regionu
- exklávy (primárně příslušné ku Praze)

- středisko kraje
- hranice kraje (návrh)
- současné krajské hranice

